

SOM PREKLADATEĽ. JEDNODUCHO PREKLADATEĽ FIKCIONALIZÁCIA PREKLADU V PRÓZE PASCALA MERCIERA

Recenzovaná publikácia: ŠEDÍKOVÁ ČUHOVÁ, Paulína – KUBEALAKOVÁ, Martina. *Som prekladateľ. Jednoducho prekladateľ. Fikcionalizácia prekladu v próze Pascala Merciera*. Ružomberok: Verbum – Vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2023, 142 s. ISBN 978-80-561-1064-5.

Monografia germanistky, prekladateľky a vysokoškolskej učiteľky Paulíny Šedíkovej Čuhovej a slovakistky, jazykovej redaktorky a vysokoškolskej učiteľky Marty Kubealakovej *Som prekladateľ. Jednoducho prekladateľ. Fikcionalizácia prekladu v próze Pascala Merciera* je síce jedným z naplánovaných publikačných výstupov úspešne skončeného grantového projektu VEGA 1/0200/21 *Neviditeľné postavy. Fikcionalizácia prekladu a tlmočenia v umeleckej literatúre*, ale autorská spolupráca a uvažovanie tejto dvojice o dielach švajčiarskeho filozofa, bývalého vysokoškolského učiteľa a spisovateľa Petra Bieriho (s umeleckým pseudonymom Pascal Mercier) siaha hlboko do rokov pred grantové povinnosti. O to cennejší je ich spoločný vedecký text, v ktorom sa vzácné stretli

a pretavili svoje skúsenosti z prekladania románov Pascala Merciera (Šedíková Čuhová) a redaktorskej a korektorskej práce na týchto prekladoch (Kubealaková). Tu vstupujú do dialógu s umeleckými textami z literárnovednej pozície a svoju dlhoročnú prax s pomerne zložitými Mercierovými prózami funkčne využili najmä v troch kľúčových interpretačných kapitolách. V čase tvorby monografie sa síce definitívne uzavrelo Mercierovo písanie, Peter Bieri zomrel 27. júna 2023 v Berlíne, krátko po oslave sedemdesiatych deviatich narodenín, ale pre záujemcov a záujemkyne o tematizáciu prekladu a tlmočenia v umeleckej literatúre tu zostáva čítavý vedecký text.

Vo vstupnej kapitole *Filozof Peter Bieri a prozaik Pascal Mercier* autorky sprostredkovali dostupné informácie o živote Petra Bieriho, najmä o jeho štúdiu, odborných záujmoch a akademickom pôsobení vrátane dôvodov, pre ktoré ho opustil. V tejto časti monografie predstavili aj základné premisy Bieriho filozofického uvažovania, ktoré sa čiastočne dotýkajú aj kľúčových tém ich výskumného zamerania. Ide o *Das Handwerk der*

Freiheit. Über die Entdeckung des eigenen Willens (Mníchov, 2001; *Remeslo slobody. O objavovaní vlastnej vôle*), esej *Eine Art zu Leben. Über die Vielfältigkeit der menschlichen Würde* (Mníchov, 2013; *Spôsob, ako žiť. O rozmanitosti ľudskej dôstojnosti*) a najväčšiu pozornosť venujú trom prednáškam vydaným pod spoločným názvom *Wie wollen wir leben?* (St. Pölten – Salzburg, 2011; *Ako chceme žiť?*). Kapitola tiež poskytuje základný prehľad prozaickej tvorby Petra Bieriho, ktorú, ako sme už uviedli, publikoval pod pseudonymom Pascal Mercier, ide o základné informácie k jeho piatim románom.

V interpretačných kapitolách sústredia pozornosť na charakteristiku a podrobnú analýzu podôb postáv prekladateľov v troch Mercierových románoch – v debute *Perlmannovo mlčanie* (1995; v slovenčine 2023), v *Nočnom vlaku do Lisabonu* (2004; v slovenčine 2018) a vo *Vábe slov* (2020; v slovenčine 2021) – a na špecifickosť prekladu, ktorému sa postavy venujú a vďaka ktorému sa z nich stávajú prekladatelia (Perlmann z *Perlmannovho mlčania* je lingvista, Gregorius z *Nočného vlaku do Lisabonu* je stredoškolský učiteľ klasických jazykov a Leyland z *Váby slov* je nočný vrátnik). Používajú pri tom obhájitelný identický koncept; najskôr predstavujú recepčné odozvy, sumarizujú a analyzujú reakcie literárnej kritiky, následne na romány nazerajú cez kľúčový motív prekladu a jeho funkcie, ako aj cez postavy prekladateľov, ktoré v týchto prózach autor vytvoril. Nejde im len o textovú analýzu a interpretáciu významu prekladania, ale aj o súvzťažnosť s Bieriho filozofickým konceptom sebaurčenia a filozofie jazyka.

Prichádzajú na to, že pre všetky vytypované postavy je príznačný určitý „prekladateľský“ habitus. Pri jeho analýze sa autorky vhodne opierali o známy Bourdieuv koncept habitu, na ktorý nadväzuje aj nimi hojne citovaný Klaus Kaindl. V publikácii *Helfer, Verräter, Gaukler? Das Rollenbild von TranslatorInnen im Spiegel der Literatur* (2008) koncentruje závery o obraze prekladateľov a ponúka inventár znakov fyzickej, psychickej aj kognitívnej dimenzie týchto postáv. Inšpirovali sa aj teóriou identity Sigrid Kupschovej-Losereitovej (2010), no najmä konceptom identity samotného Petra Bieriho a „teóriou“ aktívnych a pasívnych zlomových bodov. Vo všetkých Mercierových románoch si všímajú zásadné existenciálne zlomové body – aktívne aj pasívne.

V závere monografie sú nielen zhrnuté odborné zistenia, ale je potrebné ho čítať aj ako pokus syntetizovať Mercierovo stvárnenie procesu prekladu v troch skúmaných románoch. Autorky prízvukujú, že v jeho koncepte spoznávania aj sebapoznávania zohráva dôležitú úlohu percepcia umeleckej literatúry, ktorá sa tematicky zvyrazňuje najmä v románoch *Nočný vlak do Lisabonu* a *Váha slov*, kde sú diela umeleckej literatúry pre ústredných hrdinov kľúčové. Ale ešte dôležitejšie ako percepcia umeleckých diel je pre protagonistov ich vlastné písanie, ktoré sa v daných prózach realizuje v akomsi predstupni vlastnej tvorby – v preklade. Šedíková Čuhová s Kubealakovou upozorňujú aj na to, že prepojenie filozofických konceptov Petra Bieriho s literárnovedným diskurzom je rozhodujúcim predpokladom ku komplexnejšiemu porozumeniu Mercierovej umeleckej produkcie, a predpokladajú, že ich prístup môže inšpirovať aj ďalšie vedecké bádania v budúcnosti. Napokon, aj Jo Lendle, riaditeľ vydavateľstva Hanser, ktoré vydalo Mercierove prozaické diela, v nekrológu k spisovateľovej smrti napísal: „Peter Bieri celý život ukazoval,

ako sa myšlienky a príbehy navzájom podnecujú. Filozof sa učil od rozprávača a naopak – jeho romány ožívujú veľké otázky ľudstva...“

Monografia autoriek Paulíny Šedíkovej Čuhovej a Martiny Kubealakovej dokladuje, že preklad ako téma, motív, metafora zmeny kódu či technika bol, je a snáď aj zostane súčasťou ľudskej existencie, preto nie je prekvapením, že sa často objavuje v rôznorodých podobách aj v beletrii. Zvýšený výskyt postáv prekladateľov, prekladateľiek či tlmočníkov, tlmočnícok sa eviduje predovšetkým od 2. polovice 20. storočia a predmetom diskusií na poli literárnej vedy sa táto téma stala najmä v posledných dvoch desaťročiach. Autorky svojím výskumom potvrdzujú, že Mercierova tvorba a obzvlášť jeho postavy sú vhodné na analýzu a interpretáciu v spomínaných kontextoch fikcionalizácie a tematizácie prekladu a tlmočenia v literatúre. Postavy prekladateľov a prekladateľiek sa javia ako mimoriadne vhodné na zobrazenie pálčivých javov životného sveta, na jazykovú reflexiu, na premýšľanie o vzájomnom porozumení, neporozumení či prekračovaní geografických, národných, jazykových a kultúrnych hraníc, o globalizačných a multikultúrnych procesoch, čím aj Paulína Šedíková Čuhová a Martina Kubealaková vysielajú jasnú správu o svojom hodnotovom naladení a životných postojoch, čo tiež nie je celkom všednou záležitosťou, a pri čítaní ich monografie nás pozývajú k vnútorným monológom aj s celkom mimoliterárnovedným záberom...

Zuzana Bariaková